

เฮือนไต้ลื้อแม่แสงดา

เฮือนแม่แสงดา (เรือน) เป็นเรือนไทลื้อแบบเชียงคำ เป็นของแม่อุ้ยแสงดา สมฤทธิ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 บ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นเรือนที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบิดา พ่ออุ้ยแก้ว ศรีจันทร์ ซึ่งแม่อุ้ยแสงดาและลูกหลานได้อนุรักษ์เรือนไทลื้อหลังนี้ไว้กว่า ๖๕ ปี และจะอนุรักษต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน ตามความประสงค์ของแม่อุ้ยแสงดาที่ต้องการให้เรือนไทลื้อหลังนี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชนรุ่นหลัง อีกทั้งยังต้องการคงความเป็นไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเชียงคำไว้ด้วยเรือนหลังนี้

แม่อุ้ยแสงดา สมฤทธิ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของพ่ออุ้ยแก้ว ศรีจันทร์ ซึ่งเป็นผู้ปลูกเรือนหลังนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ด้วยการเก็บสะสมไม้ไผ่ที่ละน้อย ราคาไม้แป้นฝาในสมัยนั้น ยกละ ๑๕๐ บาท (ยกเป็นปริมาตรของไม้ที่ใช้ในการซื้อขายไม้ในสมัยก่อน โดย ๑ ยก เท่ากับ ๓ x ๓ x ๓ ศอก) ส่วนเสาเรือนนั้นใช้เกวียนลากไม้ซุง ออกมาจากป่า ซึ่งเกวียนหนึ่งเล่มบรรทุกไม้ซุงได้ ๑ ท่อน เมื่อพ่ออุ้ยแก้วสะสมไม้จนเพียงพอสำหรับการปลูกเรือนแล้ว จึงทำการปลูกเรือนร่วมกับสลาอีกหนึ่งคนจนเสร็จ เมื่อเริ่มสร้างเรือนหลังนี้ครั้งแรกหลังคาของเรือนยังเป็นหลังคามุงหญ้าคา จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เปลี่ยนหลังคาเป็นหลังคามุงแป้นเกล็ดมาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนประกอบหลักของเรือนไทลื้อ นอกจากเรือนสองหลังที่เป็นเรือนนอนและเรือนครัวหลังหนึ่ง กับเรือนที่เป็นยุ้งข้าวอีกหลังหนึ่งแล้ว ตรงกลางที่เป็นเชื่อมต่อระหว่างเรือนทั้งสอง คือ ชานกว้าง และยังมีส่วนที่เรียกว่า “เต็น” อยู่ต่อจากห้องนอนออกมาในระดับสูงกว่าชาน ไว้สำหรับนั่งพักผ่อน

เรือนพักอาศัยของชาวไทลื้อ เป็นเรือนยกใต้ถุนสูง เพื่อความเหมาะสมตามสภาพภูมิอากาศ เรือนไทลื้อนั้นจะปลูกเป็นเรือนขนาดใหญ่ ภายในตัวเรือนจะมีห้องโถงซึ่งใช้เป็นห้องนอนของทุกคน ในครอบครัว เรียกว่า “โนเฮิน” ทางด้านหน้าของห้องนอนแบ่งเป็น “ค่อม” (ระเบียง) “เต็น” และ “ครัวไฟ” (ห้องครัว) ต่อจากเรือนใหญ่จะเป็น “แผ่แหล่” (ชาน) “เล้าข้าว” (ยุ้งข้าว) และฮ้านน้ำ

ชาวไทลื้อมักเรียกห้องนอนว่า “โนเฮิน” บ่งบอกถึงความไม่จำเพาะเจาะจงของประโยชน์ใช้สอย ภายในห้องนอน ห้องนอนของชาวไทลื้อจะหันหัวนอนไปทิศตะวันออก ภายในห้องมีเพียงตู้เก็บเสื้อผ้า และที่นั่งพระเหนือหัวนอน วางอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ครัวไฟจะนอนรวมกันและเรียงกัน โดยเริ่มต้นที่ข้างในสุดจะเป็นที่นอนของผู้มีเกียรติสูงสุดในเรือน

ในสมัยก่อนครัวไฟจะตั้งอยู่ในห้องนอนเพื่อความอบอุ่นและใช้ประกอบอาหาร ห้องนอนจะมีบานประตูสองบาน หากเจ้าของอยู่บนเรือนจะเปิดประตูห้องนอนทิ้งไว้เพื่อรับแขกและระบายอากาศ โดยจะแยกพื้นที่นอนด้วยมุ้งผ้าฝ้ายสีดำ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทลื้อ เหตุที่ใช้มุ้งสีดำเพราะควันและเขม่าจากการประกอบอาหาร จะทำให้มุ้งสีขาวสกปรก โดยสีดำที่ได้มาจากการนำเส้นฝ้ายย้อมด้วยเปลือกไม้ “ห้อม” มุ้งของชาวไทลื้อจะมีขนาดใหญ่กว่ามุ้งทั่วไป เพื่อสามารถสอดไม้ไผ่ท่อนใหญ่เข้าไปเป็นราวกางมุ้ง และใช้เป็นที่ซ่อนเงินและทองคำ

ผ้าห่มและผ้าปูที่นอนของชาวไทลื้อทอด้วยฝ้ายสีขาวยกลวดลายเป็นสีต่าง ๆ เช่น สีดำ สีแดง สีเขียว เป็นลวดลายที่ประณีตสวยงาม

แม่อุ้ยแสงดากล่าวว่า “ยายจะอยู่ที่นี่ ยายรักบ้านหลังนี้ เกิดที่นี่ สร้างบ้านหลังนี้อยู่เราก็จะอยู่ให้สุด ยังไงก็จะอยู่ที่นี่ ถ้ามันรื้อ มันพัง ก็ซ่อมเอา ลูกหลานก็คงมาอนุรักษ์ช่วยกันต่อไป ถ้ายายขายหรือย้ายไปอยู่ที่อื่น ลูกหลานก็คงจะไม่ได้เห็นกันแล้ว”

ปัจจุบันเรือนไตลื้อของแม่อุ้ยแสงดา สมฤทธิ ได้รับการยกย่องจากหลากหลายหน่วยงาน ในฐานะเป็นเรือนไทลื้อที่ยังคงอนุรักษ์สถาปัตยกรรมมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อไว้ และสร้างชื่อเสียงให้แก่คนในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นำไปสู่การสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมความสวยงามของสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งปัจจุบันเรือนไตลื้อของแม่อุ้ยแสงดา สมฤทธิ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อในจังหวัดพะเยา

อ้างอิง

แสงดา สมฤทธิ. (สัมภาษณ์. 24 กุมภาพันธ์ 2564).

เรือนสองหลังที่เป็นเรือนนอนและเรือนครัว

ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทรกุล

ครัวไฟ (ห้องครัว)

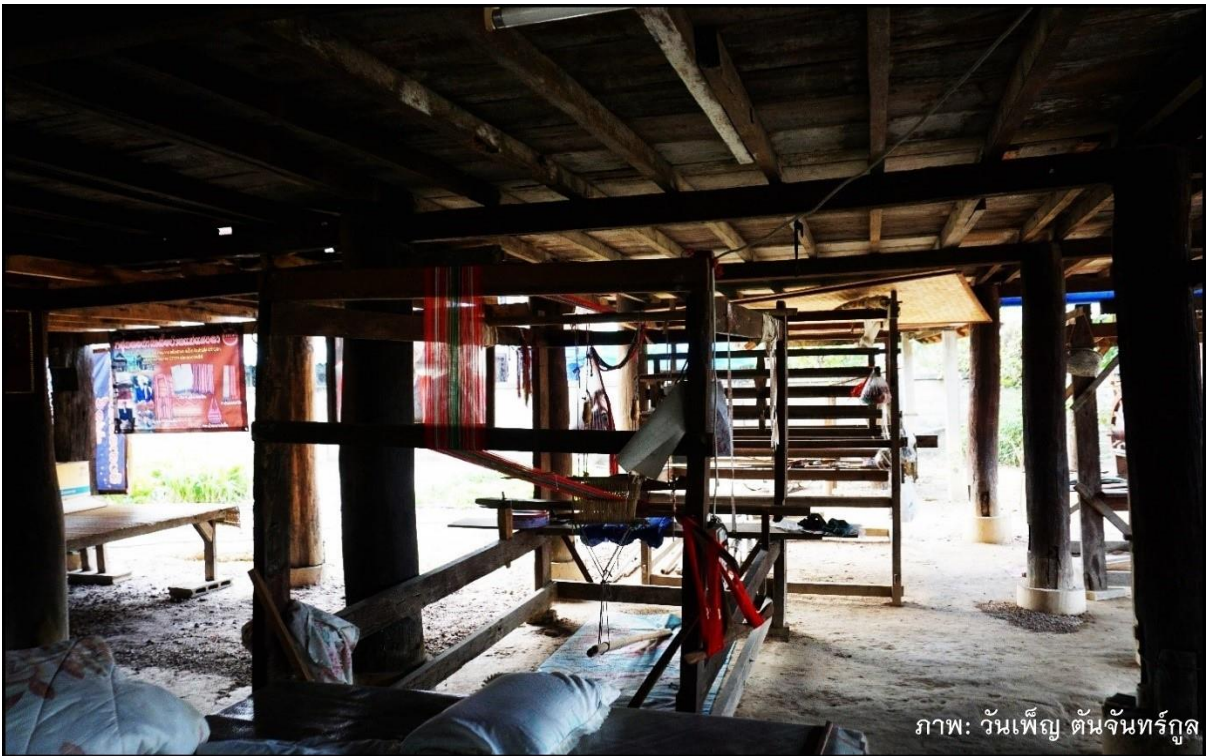
ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทรกุล

เล้าข้าว (ยุ้งข้าว)

ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทร์กุล

ใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่ทอผ้า

ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทร์กุล

ช้าน้ำ

บ่อน้ำ

ครกตำข้าว

เกวียน

